

РЕЗУЛЬТАТИВ ЯК ГРАНИЧНИЙ ВИЯВ ДІЇ

Голоцукова Ю. О. Результатив як граничний вияв дії.

У статті проаналізовано вплив граничності основ дієслів-мотиваторів на можливість утворення результативів, інтерпретовано поняття «результат дії» і «граничність дії», подано семантичну характеристику категорії результатива та форм результативних конструкцій.

Ключові слова: граничність, результат, результатив, рубіж (межа) дії / процесу.

Голоцукова Ю. А. Результатив как предельное проявление действия.

В статье проанализировано влияние предельности основ глаголов-мотиваторов на возможность образования результативов, интерпретировано понятие «результат действия» и «предельность действия», представлена семантическая характеристика категории результативности и форм результативных конструкций.

Ключевые слова: предельность, результат, результатив, граница действия / процесса.

Golotsukova Y. The results of the action as the ultimate manifestation.

The article analyzes the impact of a basis verb-motivators on the possibility of formation of resultatives, interpreted the concept of «the result of action» and the «ultimate action» is a semantic characterization of the impact categories and forms of productive structures.

Key words: limit, result, resultative, border action / process.

Вивченням результативних конструкцій у різних аспектах займалися такі лінгвісти, як І. Р. Вихованець, О. В. Бондарко, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, Ю. П. Князєв, Ю. С. Маслов, В. П. Недялков, В. О. Плунгян, Г. Г. Сильницький, О. О. Холодович, С. Є. Яхонтов та ін. Однак на семантичному рівні дотепер результативні конструкції української мови ще не були предметом вивчення, чим і зумовлюється актуальність пропонованого дослідження.

Мета статті – аналіз впливу граничності основ дієслів-мотиваторів на можливість утворення результативів. Основні завдання полягають в аналізі понять «результат дії» і «граничність дії», з'ясуванні семантичної

характеристики результативів української мови.

Деякі лінгвісти розмежують поняття «граничність» і поняття «результативність». У цьому разі вони покликаються на те, що саме поняття «результат» є конкретнішим, ніж поняття «рубіж». Під поняття «результат» лінгвісти підводять групи предикатів, які, на їхню думку, є результативними, але неграничними.

Розглянемо окремі погляди на поняття «результат» задля того, аби визначити різницю між поняттями «результат» і «границя». Перш за все низка дослідників розглядають результативність як інваріант перфектива [6]. Згідно з позицією О. О. Холодовича [10], а також авторів моделі «Смисл ↔ Текст» [5] це не цілком відповідає реальності. Як підтвердження аналізованого використовувалися моделі на зразок: *витягувати – витягти – витягнутий*: *Руки, витягнуті роботою, тулили до себе розкуйовджені дитячі голівки* (М. Стельмах); *доводити – довести – доведений*: *– Літ двадцять тому, доведені до відчаю, кинули ми село Жуківку та й помандрували в Америку за щастям* (І. Цюпа); *переконувати – переконати – переконаний*: *Душа волала протестом, лютою, переконаною в своїй правоті ненавистю* (О. Гончар) тощо. Другий елемент у кожній трійці – перфектив – позначає рубіж тієї дії (процесу), яка представлена першим елементом (імперфективом). Водночас другий елемент вказує і на момент виникнення результату. Алгоритм дії для висвітлюваних трійок такий: «сам процес з одним ступенем свободи (момент *a*) – природне завершення процесу з одним ступенем свободи і початок результативного стану (момент *b*, теоретично розкладний на *b'* (кінець процесу) і *b*) (початок стану) – результативний стан *S*; і тільки *S*; (момент *c*)» [10, с. 139]. У визначенні використано поняття «процес з одним ступенем свободи», яке також потребує тлумачення. За О. О. Холодовичем, процеси з одним ступенем свободи задовольняють таким параметрам: 1) після завершення процесу обов'язково настане стан *S*, за умови відсутності завад і перешкод на шляху переходу; 2) результативний стан можна передбачити, зважаючи на внутрішню природу дії предикатів.

Такі процеси О. О. Холодович називає результативними або граничними. Ці два найменування не суперечать один одному, а, навпаки, виявляють складну природу перфективів, які, з одного боку, позначають границю дії, а з іншого, – початок нового стану.

І. А. Мельчук також виділив дві лексичні функції «перфектив» і «результатив» для врахування видових відмінностей. Перфектив він тлумачить як завершеність дії, досягнення нею природного рубежу, а результатив – як стан у результаті.

Перфектив є другим елементом у трійці дієслів, а результатив відповідає третьому елементу. Тому поняття «результат» і «рубіж» не є тотожними, хоч і взаємопов'язані один з одним: «Семантика термінативності

тісно пов'язана з концептом результату дії: термінативні дієслова ДВ виражають досягнення результату дії» [7, с. 55].

У статті «Щодо визначення результатива (чи універсальний зв'язок результатива і граничності?)» В. О. Плуґян розглядає питання про співвідношення категорій граничності та результативності [8]. Дослідник вказує на те, що в будь-якій мові є словоформи, які виражають результативні значення, але не в будь-якій мові існують регулярні похідні від дієслів. Зокрема виділяють комбіновані показники, які, окрім результативного значення, виражають також й інші значення. Граничність виступає однією з ознак, що впливають на продукування результативів: неграничні дієслова не утворюють результативів, оскільки їхній природний розвиток може бути тільки перерваним, а не завершеним. У результаті роль граничності зводиться до такої властивості, як передбачуваність, природність певного конкретного результату, тобто такого результату, який встановлюється з лексикографічного тлумачення відповідних предикатів. Однак якщо відмовитися від думки, що результативні похідні мають тільки природний характер і що результативи є передбачуваними, то можна виділити і групу результативних дієслів, але без природного результату. Отже, можна подати результатив як граматичну категорію.

Безсумнівно, «результативність» має перевагу перед «граничністю», що є поняттям у найвищому ступені абстрактним. Проблема полягає в тому, що неможливо точно визначити і вказати на момент настання рубежу дії (процесу), результат є більш «наочним». Проте логічно припустити, що результат може мати місце лише після досягнення дією рубежу (для граничних предикатів).

Поняття «результат» може бути витлумаченим по-різному. В. В. Виноградов указував на те, що результат – це окремий випадок рубежу дії [2, с. 118]. О. В. Бондарко розглядає поняття результат як такий рубіж, якого досягає спрямований на нього процес. За такого підходу, поняття «результат» виявляється вужчим за поняття «рубіж», хоч і О. В. Бондарко зазначає, що результат можна розглядати в різних аспектах: з одного боку, як різновид рубежу, а з іншого, – як певний стан, що виник у результаті попередньої дії.

Поняття «граничність» можна проаналізувати у трьох аспектах – лексичному, граматичному й семантичному.

У лексичному аспекті поняття «граничність» розглядають як наявність значення граничності (межі), закладеної в семантиці самого предиката, тобто граничними вважаються предикати, що виражають значення внутрішньої граничності (межі) дії.

Граматичний аспект виявляється істотним, якщо в мові наявна граматична категорія виду. У цьому разі граничність / неграничність формує найближчу периферію щодо центра – категорії виду. Якщо категорія виду в мові відсутня, то опозиція граничність / неграничність формує центр ФСП

лімітативності. У граматичному плані граничність є одним з ключових понять у визначенні категорійної семантики виду. Ознака граничності дії пов'язана з поняттям доконаного виду, тобто трактується як його інваріантне значення. Недоконаний вид, з одного боку, виконує функцію позначення дії в її перебігу, не обмеженому думкою про граничність процесу загалом, а з іншого, – є основою, нейтральною базою видового співвідношення.

Семантичний аспект поняття «граничність» є універсальним, він передбачає розв'язання питання про те, чи міститься в лексичному значенні предиката семантична ознака, що визначається як граничність.

У 50-х рр. ХХ ст. з'явилася стаття Г. М. Воронцової «Про лексичний характер дієслова в англійській мові», де, як зазначає Ю. С. Маслов, «уперше був використаний термін «граничність» [4, с. 15]. На думку Г. М. Воронцової, граничність не є домінантою значення доконаного виду. Дослідниця вважає: В. В. Виноградов висловлювався в тому сенсі, що поняття граничності є основним для доконаного виду, проте для доконаного виду основним є поняття подолання граничності / межі, що міститься у значенні дієслова. Саме поняття граничності / межі може міститися у значенні дієслів і недоконаного виду [4]. Унаслідок цього поняття «граничність» стали розглядати як притаманне обом видовим формам з тією різницею, що форми недоконаного виду містять значення «спрямованість на досягнення межі», а форми доконаного виду – значення «досягнення граничності (межі)» [4].

О. В. Петрухіна вказує на те, що поняття граматичної граничності (межі) в концепції В. В. Виноградова ширше від поняття «внутрішньої якісної граничності (межі)»: «...граничність (межа) дії як категорійний видовий сенс здебільшого тотожний тимчасовій граничності (межі) дії – кінцевій, досягнення якої в термінативних (граничних на лексичному рівні) дієслів доконаного виду зумовлює значення результату як початку якісно нового стану актантів дії, або початкової (насамперед у фазисно-часових дериватів ...)» [7, с. 42]. Проте навіть таке визначення граничності (межі) не вичерпує, за О. В. Петрухіною, усього «потенціалу» семантики перфективів у розумінні В. В. Виноградова. Унаслідок цього О. В. Петрухіна визначає граничність так: «граничність – це межа не тільки в перебігу, але і в уваленні дії» [7, с. 42].

Багато лінгвістів розрізняють поняття лексичної і граматичної граничності й уводять для цього спеціальні терміни, наприклад, термінативні / нетермінативні предикати (лексичний рівень) та граничні / неграничні предикати (граматичний рівень). Граничні предикати відбивають ту саму ситуацію об'єктивної дійсності, але «її реалізація (термінативної моделі перебігу дії у часі) у семантичній структурі дієслова залежно від виду відбувається по-різному» [7, с. 53]. При цьому важливим виступає врахування семантики самого предиката. Так, наприклад,

більшість граничних перфективів виражають значення саме «межі» дії, а ланка миттєвих предикатів на зразок: **покласти – покладений (покладено), пролити – пролитий (пролито), поховати – похований (поховано), кинути – кинутий (кинуто)**: *Скільки труда було покладено на виховання цих полум'яних юнаків, скільки пролито крові, скільки кращих з кращих чернігівців, киян, полтавців поховано з піснями або й просто кинуто мертвими на полях цієї трагічної Волині!* (О. Довженко); **покликати – покликаний (покликано)**: *Прийшов покликаний брат Аганім* (І. Франко); **скинути – скинутий (скинуто)**: *До нас скинуто зв'язкового Центрального партизанського штабу з шифром та дорученням* (Ю. Яновський); **розгубити – розгублений (розгублено)**: *Розгублено по кримських дорогах, скинуто в море грізну артилерію, якою їх [врангелівців] так щедро постачали союзники* (О. Гончар) тощо – «експліцитно виражають значення «початок нового стану» [7, с. 54].

Значення часових меж дії може виражатися набором словотворчих формантів, що характерні саме для перфективів (фазисно-часові аспекти дії від неграничних предикатів): **почати – розпочати – розпочатий (розпочато)**: *Я переходив з рук в руки серед безладних питань, розпочатих і зараз покинутих справ, хвилевих турбот, які мінялись на інші* (М. Коцюбинський); **хилити – похилити – похилена (похилено)**: *Крива, похилена халупка, стояла поміж закинутих, з забитими вікнами осель, колись побудованих фабрикою для робітників* (М. Коцюбинський); **кинути – відкинути / закинути / покинути – відкинутий / закинутий / покинутий (відкинуто / закинуто / покинуто)**: *Вона знаходить мужню гідність у всій його поставі, у високій гордовито випрямленій шії, в густому непокірному чубові, відкинутому назад* (О. Гончар); *Там, закинута уміло, до камінної гряди блешня в повистом летіла у кипучий вир води* (О. Гончар); *Без ніякого доводу його обвинувачено в страшому злочинстві, зганьблено, закинуто в тюрму* (Б. Грінченко); *Понад шляхом догоряли покинуті багаття* (О. Гончар); *В чорній пекарні, як в кузні... І все покинуто жуужмом* (М. Коцюбинський) та ін.

Щодо форм недоконаного виду, то тут можливі два варіанти: позначення дії у процесі її протікання і спрямованість процесу на досягнення результату. Різниця між цими значеннями умовна й може змінюватися, наприклад, у реченні під впливом контекстних елементів: *Ті чудові садочки, притулені на горах або сховані в западинах, були наскрізь пронизані сонцем, зеленіли до самого дна* (І. Нечуй-Левицький) – садочки, притулені на горах (дія у процесі її протікання, природний стан, що не є результатом попередньої дії); *Цю людину можна було б прийняти за майбутнього комісара санаторію, коли б на потемнілій марлевій пов'язці не звисала права рука, притулена ніжно, мов дитина, до грудей* (Ю. Збанацький) – рука, притулена ніжно (спрямованість

процесу на досягнення результату: *притуляти – притулений*) і т. ін.

У результаті «значення межі дії в семантичній структурі дієслів недоконаного виду – це змінний елемент, що піддається комунікативній актуалізації» [7, с. 55]. Інтерпретація значення межі в семантиці імперфективів як змінної «сприяє функційному зближенню термінативних дієслів недоконаного виду в деяких випадках їх вживання зі співвідносними дієсловами доконаного виду, в інших – з нетермінативними гомогенними дієсловами недоконаного виду» [7, с. 55].

Поняття внутрішньої якісної границі використовували представники ленінградської аспектологічної школи, зокрема, Ю. С. Маслов. Він розглядає поняття «границність» як аспектуальний клас, який має певний зв'язок з іншими аспектуальними класами, наприклад, з предикатами дії і стану, або динамічними і статичними.

Ю. С. Маслов указав на деякі істотні ознаки предикатів зі значенням границності. По-перше, він зазначив, що «границними можуть бути предикати, що позначають не тільки свідомі, але і ненавмисні дії, тобто які не мають ознак цілеспрямованості та контрольованості» [4, с. 13], наприклад, лексеми *вмирати* і *тонути*, *падати (на підлогу)*, *проростати* тощо. Отже, опис границних предикатів у термінах мети неправомірно звужує клас самих границних предикатів.

По-друге, Ю. С. Маслов звернув увагу на те, що «границність може виражатися у протиставленні не тільки значень різних предикатів, а й у значеннях того самого предиката» [4, с. 13]. Не менш важливою є і відзначена лінгвістом здатність предикатів проявляти подвійність у вираженні границності / неграницності, а також набуття неграницними предикатами границного значення в контексті, тобто в реалізації валентностей на об'єкт (*будувати / побудувати будинок*) або кінцеву точку (*йти / прийти сюди*). Так, наприклад, лексема *оточувати* залежно від заповнення суб'єктної валентності іменником, що позначає особу або предмет, виявляє двоїстість у вираженні границності: *За тією горбиною стирчали оточені колючим терном, обвітрені й помиті дощами руїни* (Л. Юхвід) – *терен оточив руїни* (заповнення суб'єктної валентності іменником, що позначає предмет (*терно*) → *оточувати* – неграницне дієслово, *оточені* – статив); *Швейк після звичайної денної процедури, приписаної лікарем Грінштейном, саме сидів на ліжку, оточений групою схудлих, як хорти, виголоднілих симулянтів* (Я. Гашек) – *група симулянтів оточила* (заповнення суб'єктної валентності іменником, що позначає особу (*група симулянтів*) → *оточувати* – границне дієслово, *оточений* – результатив); дієслово *розташовувати*: *Водограї, що густо й систематично були розташовані серед клумб, самі раптом вибухали дощем рясних крапель* (І. Смолич) – *водограї розташувалися* (заповнення суб'єктної валентності іменником, що позначає предмет (*водограї*) →

розташовувати – неграничне дієслово, **розташовані** – статив); *Тимка і Марка не послали на фронт з тим ешеленом, у якому вони їхали, а залишили в резервних частинах, які, однак, були розташовані недалеко від фронту* (Г. Тютюнник) – *резервні частини розташовувалися* (заповнення суб'єктної валентності іменником, що позначає особу (*резервні частини*) → **розташовувати** – граничне дієслово, **розташовані** – результатив) тощо.

О. В. Бондарко запропонував класифікацію типів рубежів дій. Розглянемо цю класифікацію для уточнення самого поняття «рубіж». Згідно з загальним визначенням аналізованого поняття в О. В. Бондарка, рубіж є тимчасовим етапом, що обмежує перебіг дії в часі. У конкретному значенні поняття «рубіж» визначається як таке, що має значення повноти, вичерпаності дії. Класифікація О. В. Бондарка співвідноситься з ієрархією відношення дії до рубежу, тобто зі структурою поля лімітативності. Так, центральним для української мови є протиставлення обмеженості / необмеженості дії рубежем, яке виражається у протиставленні ознак форм доконаного і недоконаного виду: доконаний вид як такий, що має ознаку обмеженості дії рубежем разом з ознакою цілісності, недоконаний вид – як такий, що не піддається лімітуванню. Ознака обмеженості / необмеженості дії рубежем поширюється в українській мові на всю дієслівну лексику без винятку і на дієслова, які утворюють видову пару, але не перебувають у відношенні «спрямованість на границю / її досягнення» [1], наприклад, **повідувати** – **повідати**: *Така була сумна і гірка історія кохання матроса Майбороди, повідана мені при першому знайомстві на березі Азовського моря* (І. Смолич) – дієслово **повідувати** не має значення «спрямованість на рубіж», але в контексті похідне від твірного дієслова набуває результативного значення, значення обмеженості дії границею; **переспівувати** – **переспівати**: *Вже були переспівані всі пісні* (А. Хорунжий) – дієслово **переспівувати** не має значення «спрямованість на досягнення рубежу», але в контексті похідне від твірного дієслова **переспівані** набуває результативного значення, значення обмеженості дії рубежем; **здавати** – **завдати**: *Недобре, мстиве почуття душило його [Богдана]. Палив біль щойно завданої образи* (О. Гончар) – дієслово **здавати** не має значення «спрямованість на досягнення рубежу», але в контексті похідне від твірного дієслова набуває результативного значення, значення обмеженості дії рубежем тощо.

Як смислове ядро семантики виду розглядається інша опозиція, що формується на основі першої: спрямованість дії на рубіж (результат) / її досягнення. Ця відмінність ґрунтується на класифікації типів рубежу, зокрема, на розрізненні **реального** та **потенційного** рубежу. **Реальний рубіж** – це реальне досягнення дією результату. Реальний рубіж, у свою чергу, поділяється на 2 підвиди: **експліцитний**, виражений формою доконаного виду: *Вийняла [Іваниха] горіхи, зав'язані в хустину* (Леся Українка) – *зав'язувати горіхи в хустину* (недоконаний вид дієслова-мотиватора – процес / дія) → *зав'язати горіхи в хустину* (доконаний вид

дієслова-мотиватора – реальна границя процесу / дії) → *зав'язані горіхи в хустину* (результатив – реальний результат процесу / дії); *Рожева нова ситцева кофточка, **зшита** за останньою обухівською модою, туго обтягла її [Маріїні] повні груди* (А. Головка) – *шити кофточку* (недоконаний вид дієслова-мотиватора – процес / дія) → *зшити кофточку* (доконаний вид дієслова-мотиватора – реальний рубіж процесу / дії) → *зшита кофточка* (результатив – реальний результат процесу / дії); *Очі йому від знемоги закрилися, зуби **зціплені**, вид – страшний, грізний* (Панас Мирний) – *зціпляти зуби* (недоконаний вид дієслова-мотиватора – процес / дія) → *зціпити зуби* (доконаний вид дієслова-мотиватора – реальна границя процесу / дії) → *зціплені зуби* (результатив – реальний результат процесу / дії); *Кожний **зрубаний** Тиховичем виноградник накладав вагу на його сумління* (М. Коцюбинський) – *рубити виноградник* (недоконаний вид дієслова-мотиватора – процес / дія) → *зрубити виноградник* (доконаний вид дієслова-мотиватора – реальний рубіж процесу / дії) → *зрубаний виноградник* (результатив – реальний результат процесу / дії); *Се було свідоцтво, **підписане** учителькою села Я* (І. Франко) – *підписувати свідоцтво* (недоконаний вид дієслова-мотиватора – процес / дія) → *підписати свідоцтво* (доконаний вид дієслова-мотиватора – реальний рубіж процесу / дії) → *підписане свідоцтво* (результатив – реальний результат процесу / дії) тощо та **імпліцитний**, виражений формами недоконаного виду в певних типах контекстів: *Безконечними штурмовими лавами рвались [воїни] вперед по твердій, **иматованій** снарядами землі перешийка* (О. Гончар) – лексема *иматована*, утворена від імперфектива *иматувати*, не має значення спрямованості дії на досягнення рубежу, але в контексті набуває значення результату попередньої дії; *Ведмідь скакав, і хмарами пливла під сонцем персть, **вибивана** ногами* (М. Драй-Хмара) – лексема *вибивана*, утворена від імперфектива *вбивати*, не має значення спрямованості дії на рубіж (результат), але в контексті набуває значення результату попередньої дії; *Дівчина стояла в задумі над свіжою замаскованою схованкою. Разом із запакованими речами земля мовби ввібрала в себе... її дівочі надії й поривання. І від цього вона, **копана** та перекопана поколіннями, стала особливо дорогою* (О. Гончар) – лексема *копана*, утворена від імперфектива *копати*, не має значення спрямованості дії на рубіж (результат), але в контексті набуває значення результату попередньої дії.

Ознака необмеженості дії рубежем, що реалізується формою недоконаного виду, виступає у двох іпостасях: як відсутність рубежу в разі вираження стану: ***Переслідуваний** нуждою, Мічурін, нарешті, не витримав і ... почав сам оббивати пороги міністерських канцелярій* (О. Довженко) – лексема *переслідувати* не має значення спрямованості дії на досягнення рубежу (результату), отже, похідник *переслідуваний* позначає стан об'єкта; *Хто б міг подумати, що цей **шанований** гімназичною адміністрацією професор,*

веселий балакун і пияк, має якісь таємні зв'язки з бориславськими рипниками (П. Колесник) – лексема *шанувати* не має значення спрямованості дії на досягнення рубежу (результату), похідна лексема *шанований* позначає стан об'єкта тощо; а також за спрямованості дії на досягнення результату, тобто в разі **потенційного рубежу**: *Процалася [дівчина] при долині. Дарувала шити шовками хустину, Щоб згадував на чужині* (Т. Шевченко) – лексема *шити*, утворена від імперфектива *шити*, має значення спрямованості дії на досягнення рубежу (результату) – *шити*, у контексті лексема *шита* набуває значення «*шити*»; *Велосипед під нею був неначе і не її, лискучий нікелем та з сіткою над колесами, англійський «Дук», а якесь ламане доробало* (І. Смоліч) – лексема *ламане*, утворена від імперфектива *ламати*, має значення спрямованості дії на досягнення рубежу (результату) – *ламати*, у контексті лексема *ламане* набуває значення «*ламане*» тощо. Опозиція спрямованість дії на рубіж (результат) / її досягнення охоплює лише певні групи предикатів, точніше, ті, у лексичній семантиці яких закріплено значення рубежу.

Крім двох проаналізованих типів рубежу, О. В. Бондарко виділяє **внутрішній і зовнішній**.

Внутрішнім рубежем називається такий, для якого обмеження перебігу дії визначається характером самої дії, відображеним у значеннях дієслова: *Хлопець кинувся до машини і, підхоплений товаришами, миттю опинився в кузові* (О. Гончар) – *підхоплювати* → *підхопити* → *підхоплений* (*підхоплено*) – внутрішній рубіж (дія «підхоплювати» не може бути далі продовжена); *Ліс схожий на масу колон, забитих в землю по крутій горі* (І. Нечуй-Левицький) – *забивати* → *забити* → *забитий* (*забито*) – внутрішній рубіж дії «забивати»; *Моргунов розташував свою роту на відпочинок, вислав бокові дозори. Людям заборонено курити і розмовляти* (Г. Тютюнник) – *забороняти* → *заборонити* → *заборонений* (*заборонено*) – внутрішній рубіж дії «забороняти»; – *Без княжих воєвод жили наші батьки, жили й ми досі, і, як бачиш, хати наші не попустошені і діти наші не забрані до ворожої неволі* (І. Франко) – *забирати* → *забрати* → *забраний* (*забрано*) – внутрішній рубіж дії «забирати»; *В кожній крамниці коло дверей одчинена ляда в вікні й обперта на стовпець* (І. Нечуй-Левицький) – *обпирати* → *обперти* → *обпертий* (*обперто*) – внутрішній рубіж дії «обпирати»; *Коли Микола вернув назад..., місце двох арештованих було опорожнене* (І. Франко) – *опорожнювати* → *опорожнити* → *опорожнений* (*опорожнено*) – внутрішній рубіж дії «опорожнити»; *Вони вирішили працювати круглодобово, без вихідних, без спочинків, тільки щоб до приходу Першої Кінної міст був полагоджений цілком* (О. Гончар) – *лагодити* → *полагодити* → *полагоджений* (*полагоджено*) – внутрішній рубіж дії «лагодити» тощо.

Зовнішній рубіж фіксується для тих випадків, коли дія обмежена ззовні, наприклад, у реченні міститься вказівка на строк або настання дії: *Знайде [малеча] куцик іще не политий* – *хлюп* – *і знов до шапка* (А. Головка); *Що ще є країна, Не полита сльозьми, кров'ю, То я*

одпочину (Т. Шевченко) – *іще не политий, ще є не полита* – вказівка на строк настання рубежу потенційної дії «поливати»; *Ще ж Галина не ваша, а наша, Бо ще ж вона та й не зряджена, На посаді не посаджена!* (М. Кропивницький) – *ще ж не зряджена, не посаджена* – вказівка на строк настання рубежу потенційної дії «рядити», «садити»; *Школярські парти позбivano тепер зізвїздками й клинцями* (Б. Грінченко) – *позбivano тепер* – вказівка на строк дії тощо.

Серед лімітативних відношень О. В. Бондарко виділяє і протиставлення граничності / неграничності у значенні наявності / відсутності будь-якого рубежу. Таке протиставлення характеризує конкретне дієслово, тобто і значення виду, і значення способу дії, і лексичну семантику конкретного дієслова. Ця характеристика зумовлює поділ дієслів на граничні і неграничні, тобто на лексико-граматичні розряди.

Отже, поняття «граничність» функціонує в лінгвістиці у трьох аспектах – лексичному, граматичному й семантичному. У **лексичному** аспекті це поняття розглядають як наявність значення рубежу, закладеної в семантиці самого предиката; у **граматичному** аспекті граничність / неграничність формує найближчу периферію щодо центра – категорії виду, центр функційно-семантичного поля лімітативності, у **семантичному** – вирішуються питання про те, чи міститься в лексичному значенні предиката семантична ознака, що визначається як граничність. За протиставленням обмеженості / необмеженості дії рубежем виділяємо групи результативів з **відносними** та **абсолютними** рубежами, **внутрішніми** і **зовнішніми** рубежами. Результативи з **відносним** рубежем мають значення «зміна властивості або розташування у просторі з тлумаченням «стати більш якимось»». Група результативів з **абсолютним** рубежем вміщує лексики, що не мають значення «спрямованість дії на рубіж (результат) / її досягнення»; лексики зі значенням «спрямованість дії на рубіж (результат) / його досягнення», які у свою чергу поділяємо на результативи із **реальним** і **потенційним** рубежами. Конструкції з реальним рубежем об'єднують результативи з **експліцитним** рубежем та результативи з **імпліцитним** рубежем. **Внутрішній** рубіж границя указує на результат, для якого «обмеження перебігу дії визначає характером самої дії, відбитим у значеннях основи мотиватора». **Зовнішній** рубіж фіксується для тих випадків, коли дія обмежена ззовні, контекстуально.

Поняття «рубіж» є ширшим від поняття «результат». Рубіж – завершеність дії, досягнення дією природної межі, що виводиться з лексикографічного тлумачення відповідних предикатів. Результат – досягнення дією природної границі, що зумовлює її завершення і настання результативного стану на момент мовлення. Незважаючи на тривалу історію вивчення, проблема категорії результатива, залишається однією з дискусійних. Розв'язання теоретичних проблем категорії результатива є важливим не тільки для всебічного з'ясування характеристики дієслова, але й для опису загальної структури мови, є необхідною умовою для створення зведених капітальних граматик.

Література

1. Бондарко А. В. Функциональная грамматика / А. В. Бондарко. – Л. : Наука, 1984. – 136 с.
2. Виноградов В. В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) / В. В. Виноградов. – [3-е изд., испр.]. – М. : Высшая шк., 1972. – 639, [1] с.
3. Гончар О. Людина і зброя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.shodennik.ua/literature/work.aspx?work=7191&view=read>.
4. Маслов Ю. С. К основаниям сопоставительной аспектологии / Ю. С. Маслов // Вопросы сопоставительной аспектологии. Вып. 1. – Л. : Изд-во Ленинградск. ун-та, 1978. – С. 4–44.
5. Мельчук И. А. Опыт теории лингвистических моделей «Смысл ↔ Текст». Семантика, синтаксис / И. А. Мельчук – М., 1974. – 314 с.
6. Мучник И. П. Грамматические категории глагола и имени в современном русском литературном языке / И. П. Мучник – М. : Наука, 1971. – 298 с.
7. Петрухина Е. В. Аспектуальные категории глагола в русском языке в сопоставлении с чешским, словацким, польским и болгарским языками / Е. В. Петрухина – М., 2000. – 256 с.
8. Плу́нган В. А. К определению результата (универсальна ли связь результата и предельности?) / В. А. Плу́нган // Вопросы языкознания. –1989. – № 6. – С. 55–63.
9. Українка Леся Лісова пісня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.shodennik.ua/literature/work.aspx?work=10138&view=read>.
10. Холодович А. А. Проблемы грамматической теории / А. А. Холодович – Л., 1979. – 304 с.